

SUN'IY INTELLEKT (AI) DAVRIDA TA'LIM: O'QITUVCHINING YANGI ROLI, ETIK MUAMMOLAR VA SHAXSIYLASHTIRILGAN O'RGANISH IMKONIYATLARI

Sharifboyeva Dinora Feruz qizi

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent Axborot Texnologiyalar Universiteti

Samarqand filiali akademik litseyi 2-kurs talabasi

ramazonmarufboyev2004@gmail.com

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:08.10.2025

Revised: 09.10.2025

Accepted:10.10.2025

KALIT SO'ZLAR:

*sun'iy intellekt,
ta'lim, generativ AI,
o'qituvchi roli, etik
muammolar,
shaxsiylashtirilgan
ta'lim*

Texnika va texnologiyalar kundan kunga rivojlanib, hayotimizdagi har bir sohaning ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalar ta'lim sohasini ham chetlab o'tmayapti. Ushbu maqola Sun'iy intellekt (AI), xususan, generativ AI (ChatGPT, Gemini va boshqalar)ning o'qitish va o'rganish jarayoniga ko'rsatayotgan tub o'zgarishlarini tahlil qiladi. Maqolada AI texnologiyalarining ta'lim tizimidagi roli, o'qituvchining yangi mas'uliyati, etik masalalar va shaxsiylashtirilgan o'rganish imkoniyatlari ilmiy yondashuv asosida yoritiladi.

KIRISH

Hozirgi globallashuv davrida sun'iy intellekt (AI) inson faoliyatining deyarli barcha sohalariga kirib kelmoqda. Ayniqsa, ta'lim tizimi bu jarayondan chetda qolmadi. AI texnologiyalari — jumladan, generativ sun'iy intellekt tizimlari (ChatGPT, Gemini, Copilot va boshqalar) — o'quv jarayonini tubdan o'zgartirib, o'qituvchi va o'quvchining o'zaro munosabatlarini qayta shakllantirmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-oktabrdagi PQ-4851-son "Raqamli O'zbekiston – 2030" qarorida raqamli texnologiyalarni ta'lim sohasiga joriy etish strategik

ustuvor yoʻnalish sifatida belgilangan [1]. Shu nuqtai nazardan, AI asosidagi taʼlim tizimlari zamonaviy pedagogik yondashuvlarning ajralmas qismiga aylanmoqda. Mazkur maqola AI davrida oʻqituvchining yangi roli, etika masalalari va shaxsiylashtirilgan oʻrganish imkoniyatlarini ilmiy tahlil asosida yoritishga qaratilgan.

ASOSIY QISM

Sunʼiy intellektning taʼlimdagi oʻrni

Sunʼiy intellekt oʻqitish jarayonini avtomatlashtirish, oʻquvchilarning yutuqlarini tahlil qilish va individual oʻrganish yoʻllarini taklif etish imkonini beradi. AI asosida yaratilgan platformalar — Coursera, Duolingo, Khan Academy va ChatGPT kabi vositalar — oʻquvchilarga mustaqil oʻrganish uchun qulay muhit yaratmoqda. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni “2022–2026-yillarda yangi Oʻzbekistonning taraqqiyot strategiyasi”da taʼlimda innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish vazifasi belgilangan [2]. Shu bois AI texnologiyalari zamonaviy dars jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Oʻqituvchining yangi roli

AI oʻqituvchini almashtirmaydi, ammo uning rolini oʻzgartiradi. Endilikda oʻqituvchi bilim manbai emas, balki yoʻnaltiruvchi, tahlilchi va mentor sifatida namoyon boʻlmoqda. Tadqiqotlarga koʻra (Zawacki-Richter et al., 2019) [3], AI asosida oʻqituvchi faoliyati avtomatlashtirilganda, u ijodiy yondashuv va shaxsiy tarbiya berishga koʻproq vaqt ajrata oladi.

Etik muammolar

AI tizimlaridan foydalanishda maʼlumotlar maxfiyligi, akademik halollik va adolatli baholash kabi etik masalalar dolzarb boʻlib qolmoqda. Oʻquvchilarning AI yordamida tayyorlangan ishlarini nazorat qilish, plagiat holatlarining oldini olish, shuningdek, oʻquvchilarning shaxsiy maʼlumotlarini himoya qilish bugungi kunning asosiy talablaridan biridir[4].

UNESCONing 2023-yilgi “AI in Education” hisobotida ham shaxsiy maʼlumotlarni himoya qilish, algoritmik xolislik va oʻqituvchilarni yangi axloqiy meʼyorlarga tayyorlash zarurligi taʼkidlanadi [5].

Shaxsiylashtirilgan oʻrganish imkoniyatlari

AI texnologiyalari oʻquvchilarning oʻziga xos oʻrganish uslubini, tezligini va ehtiyojlarini aniqlash imkonini beradi. Masalan, adaptive learning tizimlari har bir oʻquvchiga individual topshiriqlar beradi, natijada samaradorlik oshadi. Tadqiqotlar shuni

ko'rsatadiki, shaxsiylashtirilgan ta'lim o'quvchilarning motivatsiyasini 25–30% gacha oshiradi (OECD, 2022) [6].

O'zbekistonda AI asosida ta'limni rivojlantirish istiqbollari

O'zbekistonda so'nggi yillarda raqamli ta'limga o'tish bo'yicha sezilarli o'zgarishlar yuz bermoqda. Masalan, "Digital Education Uzbekistan" platformasi, "my.edu.uz" loyihasi, "Bilimlar Bazasiga kirish tizimi" kabi loyihalarda AI elementlaridan foydalanilmoqda. Ta'limni raqamlashtirish O'zbekiston Respublikasining 2023–2030-yillarga mo'ljallangan raqamli transformatsiya konsepsiyasida ham ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan [7].

XULOSA

Sun'iy intellekt ta'lim tizimiga yangicha nafas olib kirib, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi an'anaviy chegaralarni o'zgartirmoqda. AI texnologiyalari yordamida o'rganish jarayoni samaraliroq, shaxsiylashtirilgan va interaktiv shaklga aylanmoqda. Shu bilan birga, etik masalalar, axborot xavfsizligi va inson omilining saqlanishi ustuvor bo'lib qolmoqda. O'zbekiston tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, AI texnologiyalarini to'g'ri joriy etish orqali ta'lim sifati va raqobatbardoshligini oshirish mumkin. Kelajakda o'qituvchi va AI tizimlari o'zaro hamkorlikda ishlaydigan, o'quvchi markazidagi ta'lim tizimiga o'tish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

[1] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" qarori, PQ–4851, 2020-yil 6-oktabr.

[2] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026-yillarda yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni, PF–60, 2022-yil 28-yanvar.

[3] Zawacki-Richter, O. et al. (2019). Systematic Review of Research on Artificial Intelligence Applications in Higher Education. International Journal of Educational Technology in Higher Education.

[4] Floridi, L. (2021). Ethics of Artificial Intelligence: Key Issues and Values. Oxford University Press.

[5] UNESCO (2023). Artificial Intelligence and Education: Guidance for Policymakers. Paris: UNESCO Publishing.

[6] OECD (2022). AI and Personalized Learning Report. OECD Publications.

[7] O'zbekiston Respublikasi Raqamli transformatsiya konsepsiyasi 2023–2030.